

บทที่ ๒

แนวคิดเกี่ยวกับกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ จะได้ศึกษา “แนวคิดเกี่ยวกับกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นการศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับกายสุจริตที่มนุษย์คุ้นเคยอยู่กับกรรม คือ การกระทำ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว มนุษย์ต่างต้องเผชิญกับภาวะการกระทำเหล่านี้ ตามสมควรแก่เหตุปัจจัยที่กระทำ มนุษย์จึงพยายามแสวงหาสิ่งที่ทำให้ตนมีความสุข และหลีกเลี่ยง สิ่งที่จะก่อให้เกิดความทุกข์ ความรู้สึกเศร้าหรือหวาดกลัว พฤติกรรม การกระทำจึงมีความสำคัญกับชีวิตจิตใจ เช่นเดียวกับที่อาหารมีความสำคัญต่อร่างกาย ดังนั้น การกระทำต่างๆ จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ จนแยกไม่ออกจากเรื่องแรงจูงใจ หรือ ความรู้สึกอื่นๆ การศึกษาเรื่องกายสุจริตในบทนี้จึงมีส่วนช่วยให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ได้ชัดเจนและลึกซึ้งเพิ่มขึ้น ด้วยว่าพฤติกรรมที่ดีงามหรือกรรม การกระทำที่ถูกต้องในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยจัดว่ากรรมเป็นธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่งและถือว่ากรรมนั้นเป็นได้ทั้งความดี (กุศล) ทั้งบาป ความชั่วร้าย (อกุศล) และความเป็นกลางๆ ไม่ได้ไม่ชั่ว ไม่เป็นกุศล หรืออกุศลใดๆ (อัปยาคฤต) [□] ฉะนั้น พึงทำความเข้าใจในแนวคิดและ หลัก ของกายสุจริตในพระพุทธศาสนาเถรวาท ไปตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ หลักคำสอนเกี่ยวกับกายสุจริต

๒.๑.๑ ความหมายของกายสุจริต

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมาย กายสุจริต ไว้ว่า “กายสุจริต หมายถึง ความประพฤติชอบทางกาย ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ๑ การไม่ลักทรัพย์ ๑ การไม่ประพฤติผิดในกาม ๑” [□]

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “กายสุจริต หมายถึง ประพฤติชอบด้วยกาย ประพฤติชอบทางกาย มี ๓ อย่าง คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม” [□]

[□] อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑/๑.

[□] ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๔.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “กายสุจริต หมายถึง การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทางกาย ๓ ประการ คือ เว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้โดยอาการแห่งขโมย เว้นจากการประพฤติดีในทางกาม”[□]

บุญมี แท่นแก้ว ได้ให้ความหมายไว้ว่า “กายสุจริต หมายถึง การทำความดีทางกาย ๓ ประการ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนสัตว์ทุกชนิด เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดีในทางกามารมณ์ มีรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น”[□]

สรุปว่า กายสุจริต หมายถึง การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบทางกาย โดยการงดเว้นจากการทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่น เว้นจากการหยิบฉวยสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ให้ทุกประเภท และการงดเว้นจากการล่วงละเมิดทางเพศในบุรุษและสตรีต้องห้าม

๒.๑.๒ คำสอนที่เกี่ยวข้องกับกายสุจริตในพระพุทธศาสนา

คำสอนที่เกี่ยวข้องกับกายสุจริตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น จะได้นำเสนอ ดังนี้

พระวินัย คือ พุทธบัญญัติเป็นข้อบังคับให้ปฏิบัติตามที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีระเบียบปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามสภาพชีวิตของตน เช่น เป็นวิธีแห่งการดำเนินชีวิตของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พระวินัยนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

- (๑) อาทิพรหมจาริกสิกขา หมายถึง พระพุทธบัญญัติที่เป็นเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติพรหมจรรย์ในพระศาสนาซึ่งทรงบัญญัติขึ้นก็เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่พระภิกษุ พระภิกษุณี ผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้างตามสมควรแก่ความผิดนั้นๆ
- (๒) อภิสมจาริกสิกขา หมายถึง การศึกษาอบรมในส่วนของขนบธรรมเนียมประเพณี มารยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของสงฆ์ให้อยู่ดีงาม มีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้น[□]

[□] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ , พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

[□] พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แปดสิบเจ็ด (๒๕๔๕) จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

[□] บุญมี แท่นแก้ว, ความจริงของชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

[□] มหามกุฏราชวิทยาลัย, วินัยมุข (เล่ม ๑), พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๘-๙.

ในพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๑ ตอนว่าด้วยเวรัญชกัณฑ์^๑ มีเนื้อความที่เวรัญช-พราหมณ์กล่าวต่อพระพุทธเจ้าเพราะไม่พอใจที่พระพุทธเจ้าไม่เคยถูกรับใคร ไม่เคยไหว้ใคร แม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีอายุมากกว่าพระพุทธองค์ก็ตาม ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสบอกเหตุที่ไม่ทรงกระทำอย่างนั้นแก่พราหมณ์แล้ว แต่เวรัญชพราหมณ์กลับกล่าวตำหนิพระพุทธเจ้าด้วยอีกโกสวัตถุ ๘ ประการ ได้แก่

๑. อรสุโรโป มีปกติไม่ยินดี
๒. นิพโโกโค ไม่มีโรคสมบัติ
๓. อภิริยวาโท กล่าวการไม่กระทำ
๔. อุจเฉทวาโท กล่าวการขาดสูญ
๕. เซคุจณี ช่างรังเกียจ
๖. เวณยโก มีปกติกำจัด
๗. ตปสสี เป็นผู้เผาผลาญ
๘. อปคพโโก ไม่รู้จักผูกมัดจักเกิด

ทั้ง ๘ ข้อนี้ พระพุทธเจ้าทรงรับว่าเป็นจริงในความหมายของพระองค์ กล่าวคือ

- (๑) เพราะพระองค์มีปกติไม่ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส และโณภูมัพพะทั้งหลาย
- (๒) เพราะพระองค์ไม่มีโรคสมบัติทั้งหลาย ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และโณภูมัพพะ
- (๓) เพราะพระองค์กล่าวการไม่ทำกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต อันเป็นบาป
- (๔) เพราะพระองค์กล่าวความขาดสูญแห่งราคะ โทสะ และโมหะ อันเป็นบาปอกุศล
- (๕) เพราะพระองค์รังเกียจกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต
- (๖) เพราะพระองค์แสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ
- (๗) เพราะพระองค์กล่าวธรรมที่เป็นบาปอกุศล คือ กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต

ว่าเป็นธรรมที่ควรเผาผลาญ

(๘) เพราะพระองค์กล่าวการนอนในครรรค์ต่อไป การเกิดในภพใหม่เป็นความทุกข์อันผู้ใดละได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีในภายหลัง ไม่มีการเกิดอีกต่อไป

อีกโกสวัตถุ ทั้ง ๘ ประการที่เวรัญชพราหมณ์กล่าวมาข้างต้นและพระพุทธเจ้าตรัสตอบของพระพุทธเจ้าข้างต้นนี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความด้อยด้านภูมิปัญญา ไม่มีความเฉลียวฉลาดของเวรัญชพราหมณ์ กล่าวคือ พราหมณ์กล่าวตามอารมณ์ที่ตนรู้สึกไปเท่านั้นโดยที่ยังมิได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วน ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสตอบแก่เวรัญชพราหมณ์ในความหมายของพระพุทธองค์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาวะจิตใจของพระพุทธองค์ว่ามีปกติสุขอยู่ในวิหาธรรม กล่าวคือ พระพุทธองค์ทรงรอบรู้เฉลียว

^๑ วิ.มท. (ไทย) ๑/๑-๕/๑-๑๐.

ฉลาดในสรรพสิ่ง อันจะเป็นเหตุให้เกิดการกระกรรมที่ดีและไม่ดี ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ทรงตรัสรู้ พระสัมมาสัมโพธิญาณ กำจัดกิเลสต่างๆ อันเป็นบาปอกุศลได้หมดสิ้นแล้วนั่นเอง

การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบททั้งหลายให้แก่คณะสงฆ์ ทั้งพระภิกษุสงฆ์และพระภิกษุณีสงฆ์ซึ่งมีจำนวนมากมายหลายชื่อนั้น ล้วนเกิดจากพฤติกรรมหรือการกระทำที่ตกอยู่ภายใต้ความเป็นทาสของอกุศล กล่าวคือ โลภะ โทสะ โมหะ และ กิเลส ตัณหา ความอยากมี อยากได้ อยากเป็น อยากเด่นและอยากดังนั่นเอง พระพุทธบัญญัติจึงเกิดขึ้นเพื่อควบคุม เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมอันไม่ดีทั้งหลายทางกาย วาจา และใจ ซึ่งมีเหตุมาจากการที่จิตหลงยึดติดเอาแต่สิ่งที่ไม่ดีนั่นเอง และ พระวินัยนี้ก่อนที่พระองค์จะทรงบัญญัติขึ้นนั้น จะต้องมีการ หรืออธิกรณ์ เกิดขึ้นก่อน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ภิกษุและภิกษุณีผู้มีศีลเป็นที่รักหรือชาวบ้านรังเกียจ ยอมรับไม่ได้กับการที่ภิกษุและภิกษุณีผู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้สงบ ผู้ประพฤติประเสริฐ เป็นผู้ละเว้นอกุศลธรรมทั้งหลายไปกระทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมเช่นนั้น ซึ่งเป็นการทำให้ผู้ยังไม่เลื่อมใส ไม่ให้เลื่อมใส หรือทำผู้ที่เลื่อมใสแล้วกลับไม่ให้เลื่อมใสอีก เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นเหตุ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสประชุมสงฆ์แล้วตรัสถาม ถึงสาเหตุแห่งการ กระทำความผิด แล้วจึงได้ บัญญัติพระวินัยเพื่อประโยชน์ทั้งหลายที่จะพึงเกิดขึ้น ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจึงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มบุคคลผู้ว่ายาก ๑ เพื่อความอยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ เพื่อป้องกันอาสวะ อันบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันบังเกิดในอนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย ๑”^๑

จากพระพุทธดำรัสข้างต้น แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ ๑๐ ประการที่เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย ได้แก่

- (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- (๒) เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์
- (๓) เพื่อข่มบุคคลผู้ว่ายาก
- (๔) เพื่อความอยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
- (๕) เพื่อป้องกันอาสวะอันบังเกิดในปัจจุบัน
- (๖) เพื่อกำจัดอาสวะอันบังเกิดในอนาคต
- (๗) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

^๑ วิ.มท. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

(๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

(๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

(๑๐) เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย [□]

ประโยชน์ทั้ง ๑๐ ประการเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะดำรงเพศเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เมื่อการกระทำอันมีมูลมาจากการไม่ได้ฝึกฝนอบรมจิตให้รับมือกับสิ่งต่างๆ มีความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากเกิดพฤติกรรมต่างๆ ขึ้นและไม่รู้ว่าพฤติกรรมที่กระทำนั้นๆ เป็นการกระทำที่มีโทษ เป็นความชั่วหรือไม่ พระพุทธเจ้าก็ตรัสบอกไว้ว่า พฤติกรรมหรือการกระทำกรรมด้วยเหตุอะไรก็ตาม หากอยู่ในลักษณะ ๘ ประการเหล่านี้ให้ถือว่า พฤติกรรมหรือการกระทำกรรมเหล่านั้นไม่มีในคำสอนหรือไม่ใช่หลักคำสอนของพระองค์อย่างแน่นอน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ธรรมที่เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ไม่ใช่เพื่อความกำหนด เป็นไปเพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อความประกอบ เป็นไปเพื่อความไม่สะสม ไม่ใช่เพื่อความสะสม เป็นไปเพื่อความมกน้อย ไม่ใช่เพื่อความมกมาก เป็นไปเพื่อความสันโดษ ไม่ใช่เพื่อความไม่สันโดษ เป็นไปเพื่อความสัจด์ ไม่ใช่เพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่ เป็นไปเพื่อปรารภความเพียร ไม่ใช่เพื่อความเกียจคร้าน เป็นไปเพื่อความเลื่องง่าย ไม่ใช่เพื่อความเลื่องยาก โคตม เธอพึงทรงจำ ธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียวว่า นั่นเป็นธรรม นั่นเป็นวินัย นั่นเป็นสัตถุศาสน์” ^{□□}

จากพระพุทธพจน์ข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของพฤติกรรมหรือการกระทำที่พึงามถูกต้องตามพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ต้องมีลักษณะ ดังนี้

(๑) เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ความอยากได้ทั้งหมด

(๒) เป็นไปเพื่อความปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น

(๓) เป็นไปเพื่อความไม่พอกพูนกิเลส

(๔) เป็นไปเพื่อความมกน้อย

(๕) เป็นไปเพื่อความสันโดษ

(๖) เป็นไปเพื่อสัจด์สงบ

(๗) เป็นไปเพื่อความเพียรที่ถูกต้อง ไม่เกียจคร้าน

(๘) เป็นไปเพื่อความเป็นคนเลื่องง่าย

หลักทั้ง ๘ ประการนี้จัดเป็นหลักในการตัดสินพระธรรมวินัยและพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ว่ามีพฤติกรรมอย่างไร มีการกระทำเป็นอย่างไร ฉะนั้น การกระทำอะไรๆ ก็ตามอยู่ในข่ายหรือ

[□] ร.ม.ห. (ไทย) ๒/๘๐/๑๘๐.

^{□□} ร.จ. (ไทย) ๗/๕๒๓/๓๓๑.

ในลักษณะที่มีความกำหนดที่ประกอบด้วยความโลภ ความอยากได้ในทางที่ผิดๆ มีความยึดติดห่วงแหน ไม่อยากสละละทิ้งไป และความหลงมัวเมา เป็นต้น ทุกการกระทำเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ผิด ไม่ถูกต้อง และไม่อาจสร้างความสุขที่แท้จริงให้แก่ชีวิตในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาทได้

ในพระวินัยเล่มที่ ๕ มหาวรรคภาคที่ ๒ มีพุทธดำรัสตอบ สีหะ เสนาบดี ของพวก นิครนถ์ว่า “พระสมณะ โคดม กล่าวการทำ แสดงธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกนั้น เป็นอย่างไร สีหะ เพราะเรากล่าวการทำความสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เรากล่าว การทำสิ่งที่เป็นอกุศลหลายอย่างนี้แล เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า พระสมณ ะ โคดม กล่าวการทำ แสดง ธรรมเพื่อการทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น ดังนี้ ชื่อว่ากล่าวถูก” □□

ในพระสูตรตันตปิฎก มีพระพุทธพจน์ปรากฏ ดังนี้

“ภิกษุฉันเมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธี ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ครอบงำการทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จติและอุบัติของสัตว์ ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณ ทรม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธี ล่วง จักขุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ ผู้เป็นไปตาม กรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ตีเตยนพระอริยเจ้า เป็น มิจฉาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก เขาย่อม เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ตีเตยนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เขาย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เขาย่อมเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจติ กำลังอุบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทรม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธี ล่วงจักขุ ของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้” □□

พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระอานนทเถระ ในเรื่องการประพจน์ที่ถูกที่ควรอันจะได้รับผลของ การปฏิบัติ นั้น ว่าจะควรเรียกว่าเป็นภิกษุผู้ฉลาดในฐานะและอฐานะไว้ว่า

“อานนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดว่า ข้อที่มีฐานะ มีใช้โอกาส คือ วิบากแห่ง กายสุจริต พึงเกิดเป็นที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ นั้นไม่ใช่ฐานะที่มีได้ และรู้ชัด ว่าข้อที่เป็นฐานะมีได้แล คือ วิบากแห่งกายสุจริต พึงเกิดเป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ นั้นเป็นฐานะที่มีได้...” □□

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงวิธีการสังเกตว่าใครเป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิตไว้ ดังนี้

□□ วิ.ม. (ไทย) ๕/๗๙/๘๐-๘๑.

□□ ที.ส. (ไทย) ๙/๑๓๗/๗๖-๗๗.

□□ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๔๕/๑๓๖-๑๓๗.

“ภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด บัณฑิตมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด ปัญญาตรงตามในความจริงประพจน์ต่างๆ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการ เป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ภิกษุทั้งหลายบุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่า เป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการ เป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสจฺจิต ๑ มโนสุจฺจิต ๑ ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต” □□

จากพระสูตรข้างต้นนี้บัณฑิต หมายถึง บุคคลผู้ที่มีกายสุจริต วจีสจฺจิต และมโนสุจฺจิต จึงจะถือว่าเป็นบัณฑิต ส่วนในจินตาสสูตรได้กล่าวถึงลักษณะของบัณฑิตไว้ ดังนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ลักษณะ บัณฑิต นิमितบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการนี้ ๓ ประการนั้นไฉน ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตในโลกนี้ย่อมเป็นผู้คิดแต่เรื่องที่ดีดี ๑ พูดคำพูดที่ดี ๑ ทำกรรมที่ดี ๑ เช่นนั้นบัณฑิตจะพึงรู้ได้ด้วยเหตุอะไรว่า ผู้นี้เป็นบัณฑิตเป็นคนดี ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะบัณฑิตย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่ดีดี พูดคำพูดที่ดี และทำกรรมที่ดีดี ฉะนั้นบัณฑิตจึงรู้จักว่า ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี” □□

จากพระสูตรนี้ ลักษณะของบัณฑิตนั้น แสดงว่าผู้เป็นบัณฑิตนั้น ต้องเป็นผู้คิดแต่เรื่องที่ดี มีการแสดงออกทางวาจา คือแต่เรื่องที่ดี และมีการแสดงออกทางกายที่ดี จึงเป็นผู้ที่ชื่นชมของสาธุชน

ในพระอภิธรรมปิฎก มีเนื้อความที่แสดงถึงลักษณะของกายสุจริต หลายแห่งด้วยกัน ดังนี้ “... ตปนิยธรรม เป็นไฉน ? กายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต สภาวธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า ตปนิยธรรม ฯ อกุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นตปนิยธรรม ฯ

อตปนิยธรรมเป็นไฉนกายสุจริต วจีสจฺจิต มโนสุจฺจิต สภาวธรรมเหล่านี้ชื่อว่า อตปนิยธรรม กุศลธรรมแม้ทั้งหมด จัดเป็นอตปนิยธรรม” □□

“ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสจฺจิต มโนสุจฺจิตไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือเอาการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” □

ในพระอภิธรรมปิฎก กล่าวถึงลักษณะของกายสุจริตว่าเป็นธรรมไม่เร่าร้อน ไม่แผดเผา ชีวิตและจิตใจ ซึ่งก็หมายความว่าถึงเป็นธรรมที่ดี ควรปฏิบัติมีผลเป็นความสุข เย็นสงบและมีประโยชน์ มากนั่นเอง

□□ อัง. ตักก. (ไทย) ๒๐/๔๔๑/๙๖.

□□ อัง. ตักก. (ไทย) ๒๐/๔๔๒/๙๗.

□□ อภิ.สง. (ไทย) ๓๕/๘๔๐/๒๙๐-๒๙๑

□□ อภิ.ธ. (ไทย) ๓๗/๑๓๕/๑๖๘-๑๖๙.

สรุปได้ว่า กายสุจริต หมายถึง การกระทำ การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางกาย ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) จดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (๒) จดเว้นจากการลักทรัพย์ และ (๓) จดเว้นจากการประพฤติดีทางกาย ทั้ง ๓ ประการจัดเป็นหลักการพื้นฐานที่ดั่งาม ถูกต้องทางด้านร่างกายที่มวลมนุษย์ผู้ต้องการพบความสุขที่แท้จริงจำต้องประพฤติปฏิบัติตามให้ได้ และจากความหมายของกายสุจริตในพระไตรปิฎกทั้งหมด ได้ความว่า การกระทำที่ดั่งาม ถูกต้อง ทั้งทางโลก ทางธรรม เป็นพฤติกรรมที่ควรยึดเอาเป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อบรรลุถึงความสุขทั้งด้านส่วนตัวและสังคม

๒.๑.๓ ประเภทของกายสุจริต

กายสุจริต คือ ความสุจริตทางกาย เป็นการกระทำในสิ่งที่ดั่งามถูกต้อง ความประพฤติชอบด้วยกายมี ๓ ประการ คือ

๑) กายสุจริต ประการที่ ๑ (ปาณาติปาตา เวรมณี) การละเว้นการฆ่า การสังหาร การบีบคั้นเบียดเบียน มีเมตตากรุณาช่วยเหลือเกื้อกูลสงเคราะห์กัน

๒) กายสุจริต ประการที่ ๒ (อทินนาทานา เวรมณี) การละเว้นการแย่งชิง ลักขโมย และการเอาไร้เอาเปรียบ เคารพในสิทธิในทรัพย์สินของกันและกัน

๓) กายสุจริต ประการที่ ๓ (กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี) การละเว้นการประพฤติดีล่วงละเมิดในของรักของหวงแหนของผู้อื่น ไม่ข่มเหงจิตใจหรือทำลายลบลู่เกียรติและวงศ์ตระกูลของกันและกัน [□]

มนุษย์จะเป็นคนชั่ว หรือเป็นคนดี มิใช่เพราะชาติตระกูลหรือทรัพย์สินเงินทอง แต่เพราะประพฤติทุจริต หรือสุจริตต่างหาก กล่าวคือ ถ้าประพฤติทุจริต ก็เป็นคนชั่ว ถ้าประพฤติสุจริต ก็เป็นคนดีด้วยว่าความประพฤตินั้น ก็คือ การกระทำ และการกระทำนั้นมีทางทำได้ ๓ ทาง ที่มนุษย์สามารถแสดงพฤติกรรมหรือกระทำความดีอยู่ ๓ ประการ ได้แก่

๑) กายทวาร ได้แก่ ประตุกระทำกรรมทางกาย

๒) วจิตวาร ได้แก่ ประตุกระทำกรรมทางวาจา

๓) มโนทวาร ได้แก่ ประตุกระทำกรรมทางใจ ^{□□}

การทำชั่วหรือประพฤติชั่ว ทำได้ ๓ ทาง คือ “ทางกาย ทางวาจา ทางจิตทวาร ๓ ทางทำกรรม ท่านจึงเรียกชื่อว่าทุจริต ๓ อย่าง การทำดีหรือประพฤติดีก็ทำได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ท่านจึงเรียกชื่อว่า สุจริต ๓ อย่าง ในการกระทำใดๆ ก็ตามทั้งก่อนทำ ขณะทำ และ

[□]ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

^{□□}ช.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๗/๓๑-๓๒.

หลังกระทำ ล้วนผ่านการพิจารณาแล้ว ถ้าไม่พิจารณาก่อนทำ ขณะทำ และหลังกระทำแล้ว อาจจะมีข้อผิดพลาดได้ จะทำอะไร จะคิดอะไร จะพูดอะไร บัณฑิตจะ คำนึงถึง ประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ทำไป พูดไป คิดไป ในทางที่จะเบียดเบียน หรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง และผู้อื่น เนื่องจากพฤติกรรมที่เนื่องด้วยกายนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงวางหลักเกณฑ์ ในการพิจารณาก่อนที่ จะลงมือกระทำก่อนหรือก่อนลงมือปฏิบัติ ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น เกี่ยวกับเรื่องกาลามสูตร และหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การปฏิบัติ กายสุจริต คือ บุคคลเป็นผู้ที่คิดดี เป็นผู้ที่ดี ผู้ที่กระทำดี ทั้งสามอย่างนี้ มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งจะต้องมีครบในคุณสมบัติของชีวิตที่ดีงาม โดยเริ่มต้นจากการคิดดี คิดเป็น คิดอย่างถูกต้อง และนำไปสู่กระบวนการที่แสดงออกมาทางพฤติกรรมทางกาย และทางวาจาที่ดีตามด้วย ลักษณะนี้ถือเป็นแบบขั้นพื้นฐาน ในการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลในสังคมว่าเป็นคนดีหรือไม่ กายสุจริตจัดเป็นจริยธรรมขั้นต้นหรือขั้นพื้นฐาน โดยมีลักษณะที่ต้องละเว้นการประพฤติดังต่อไปนี้ ทางกายวาจา เรียกว่าเบญจศีล ศีล แปลว่า ปกติ การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย คนที่มีจิตเป็นปกติ ไม่ถูกกิเลสครอบงำ และชักไปทำชั่วทำผิด เมื่อจะทำอะไรทางกายด้วยจิตที่เป็นปกติก็ไม่ทำกายทุจริต เมื่อจะพูดอะไรทางวาจาก็ไม่พูดเท็จทุจริต เมื่อคิดเรื่องราวอะไรทางใจ ก็ไม่คิดเป็นมโนทุจริต “ทำทางกาย กายก็เป็นศีล ทำทางวาจา วาจาก็เป็นศีล คิดทางใจ ใจก็เป็นศีล ” □□ ศีลขั้นต้น ที่ถือว่าเป็นพื้นฐานแห่งศีลทั้งปวง พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ๕ ข้อ เรียกว่า “เบญจศีลหรือศีล ๕ แต่ในบางกรณี และในบางโอกาสก็ขยายออกไปเป็นศีล ๘ เรียกว่าอุโบสถศีล และขยายศีลออกเป็นศีล ๑๐ เช่น ศีลของสามเณร แต่ล้วนมีศีล ๕ เป็นพื้นฐาน” □□ สิกขาบทหรือศีลห้า □□ ประการนั้น ได้แก่

๑) สิกขาบทที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี ได้แก่ การตั้งใจงดเว้น จากการทำลายชีวิตสัตว์อื่น ความมุ่งหมายของหลักจริยศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทข้อนี้ ก็คือเพื่อให้มนุษย์อบรมจิตใจของตนให้คลายความโหดเหี้ยม มีเมตตากรุณาต่อกันและกัน และเผื่อแผ่แก่สัตว์ทั้งปวงด้วย เห็นชีวิตของผู้อื่นเสมือนกับชีวิตของตนและปลูกไมตรีจิตในสัตว์ทุกจำพวกโดยมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า

(๑) การฆ่า คือ การทำให้ตายด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นทำ หรือร่วมกับคนอื่น

(๒) การทำร้ายร่างกาย คือ การทำให้บาดเจ็บอย่างสาหัส

□□ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

□□ เตือน คำดี, **พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕๕.

□□ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๘๖/๒๒๖.

(๓) การทรมาน คือ การใช้งานเกินกำลัง การกักขังการนำสัตว์ไปโดยวิธีทรมาน การปลุกสัตว์ เช่นยั่วให้ต่อสู้กันเพื่อความสนุกสนาน ☐

องค์ประกอบของปาณาติบาตจึงมีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่

(๑) สัตว์มีชีวิต

(๒) มีความสำคัญหรือรู้ว่าสัตว์มีชีวิต

(๓) มีจิตคิดจะฆ่าให้ตายเสีย

(๔) ตั้งใจฆ่าหรือพยายามฆ่า

(๕) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น ☐

เมื่อองค์ประกอบครบ ทั้งองค์ ๕ นี้ จึงถือว่าศีลขาด ถ้าไม่ครบเพียงแต่ ต่างพร้อย ทำเองหรือใช้ให้คนอื่นทำศีลย่อมขาดได้เหมือนกัน การทำปาณาติบาตจะมีโทษมากหรือโทษน้อยนั้น มีเกณฑ์การพิจารณาอย่างนี้

(๑) กำหนดด้วยวัตถุ คือ ถ้าเป็นมนุษย์ ฆ่าผู้มียศมาก ก็มีโทษมาก ฆ่าผู้มียศน้อย ก็มีโทษน้อย เช่น กระทำอนันตริยกรรม ๕ ประการ ได้แก่ ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้าย พระพุทธเจ้าเพียงแต่ทำให้ห้อพระโลหิตและทำสงฆ์หรือสังฆมณฑลให้แตกแยกกัน ☐ ส่วนคนที่ไม่มี คุณก็มีโทษน้อยลดหลั่นกันลงไป ถ้าเป็นสัตว์ก็กำหนดด้วยคุณ ถ้าไม่มีคุณเหมือนกันกำหนดด้วยรูปร่าง ใหญ่เล็กกว่ากัน ถ้ารูปร่างใหญ่มีโทษมาก ถ้ารูปร่างเล็กมีโทษน้อย

(๒) กำหนดด้วยเจตนา คือ การตั้งใจฆ่า มีโทษมากหรือน้อยกว่ากัน ถ้าโทษมาก โทษมาก โทษน้อย โทษน้อย

(๓) กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามที่จะฆ่าให้ตาย ใช้ความพยายามมาก โทษมาก ใช้ความพยายามน้อย มีโทษน้อย ☐

กล่าวโดยสรุปแล้ว การล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๑ นี้ เป็นบาปทั้งนั้น เพราะประกอบด้วย กิเลส และความพยายามของผู้ฆ่านั้นเอง

๒) สิกขาบทที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี ได้แก่ การละเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของ เขาไม่ได้ให้ด้วยอาการขโมย มีพระบาลีวิเคราะห์ไว้ว่า

☐ มหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๗-๙.

☐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗.

☐ อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๒๙/๑๓๒-๑๓๓.

☐ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลถกทีปนี แปล เล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๕-๙๖.

เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เว้นจากการทำมาหากินในทางทุจริตประกอบอาชีพในทางมิฉฉาชีพ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการเลี้ยงชีพอนินาทานนั้น อนินาทานมืองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่

- (๑) พัสตุอันผู้อื่นหวงแหน
- (๒) ความเป็นผู้มีมีความสำคัญว่าเป็นของอันผู้อื่นหวงแหน
- (๓) จิตคิดจะลัก
- (๔) มีความพยายาม
- (๕) ลักมาได้ด้วยความพยายามนั้น ☐

เมื่อพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ นี้คือลัก ถ้าไม่ครบองค์คือไม่ลักเป็นเพียงแต่ต่างพร้อย ไม่บริสุทธิ์ ทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำ คือลัก ข้อห้ามหรือขอบเขตของสิกขาบทนี้มีทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งผู้รักษาคือจะต้องเว้นเพื่อรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ได้แก่

๑) โจรกรรมมี ๑๔ อย่าง ดังนี้

- (๑) ลัก ถือเอาทรัพย์เมื่อเจ้าของไม่เห็น ที่เรียกว่า ขโมย และตัดช่องย่องเบา
- (๒) ฉก ชิงเอาทรัพย์ต่อหน้าเจ้าของ ที่เรียกว่า ตีชิง วิ่งราว
- (๓) กรรโชก ชูให้เขากลัวแล้วให้ทรัพย์ ที่เรียกว่า จี้ ในปัจจุบันนี้
- (๔) ปล้น รวมหัวกันหลายคน มีสัตรอาวุธเข้าแย่งทรัพย์
- (๕) ตู้อ้างหลักฐานพยานเท็จ หักล้างกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น เช่น ที่ดิน
- (๖) ฉ้อ โกงเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่ตนปกครอง เช่น โกงของฝาก โกงที่ดิน เป็นต้น
- (๗) หลอก ปั้นเรื่องให้เขาเชื่อแล้วให้ทรัพย์
- (๘) ลวง ใช้เล่ห์เอาทรัพย์ด้วยเครื่องมือลวง เช่น โกงตาชั่ง เป็นต้น
- (๙) ปลอม ทำหรือใช้ของปลอม เช่น ธนบัตรปลอม ยาปลอม เป็นต้น
- (๑๐) ตระบัด ยืมของคนอื่นมาใช้แล้ว ยึดเอาเสียกัณฑ์แล้วไม่ใช้ดอกและต้น
- (๑๑) เบียดบัง กินเศษกินเลย เช่น เลี้ยงสัตว์ กินค่าอาหารสัตว์ เป็นต้น
- (๑๒) สับเปลี่ยน แอบสลับเอาของผู้อื่น ซึ่งมีค่าสูงกว่า
- (๑๓) ลักลอบหลบหนีภาษี หรือนำสิ่งที่ต้องห้าม เช่น เหล้า บุหรี่เถื่อน เป็นต้น ☐
- (๑๔) ยักยอก ยักเอาทรัพย์ของคนที่ถูกริบไว้ ยักยอกภาษี

☐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

☐ มหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, หน้า ๑๗-๒๐.

๒) อนุโลมโจรกรรม คือ กิริยาที่แสวงหาทรัพย์พัสดุในทางไม่บริสุทธิ์ แม้ไม่นับเข้าใน
อาการเป็นโจร ๑๔ อย่างแต่ทำงานคล้ายโจรกรรมพออนุโลมเข้ากับโจรกรรม เรียกว่าอนุโลมโจรกรรม
มี ๓ อย่าง ได้แก่

(๑) สมโจร สนับสนุนโจร เช่น ให้ที่พักและอาหารและรับซื้อของโจร เป็นต้น

(๒) ปอกลอก คบเขาเพื่อปอกลอกเอาทรัพย์

(๓) รับสินบน รับสินจ้างแล้วทำผิดหน้าที่ เพราะเกรงใจเขา

ทั้ง ๓ อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ต่างพร้อย เฉพาะการรับสินบนนี้ ถ้าผู้รับมีเจตนาร่วมกับผู้ให้

ในการทำลายกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ก็เป็นการร่วมโจรกรรมโดยตรง และศีลก็ย่อมขาด

๓) ฉายาโจรกรรม คือ การกระทำที่ไม่ทำอนุโลมโจรกรรม แต่ทำพัสดุของผู้อื่นให้สูญเสีย
และเป็นสินใช้ตกอยู่กับตน เรียกว่าฉายาโจรกรรม มี ๒ อย่าง ได้แก่

(๑) ผลาญ ทำลายทรัพย์ของผู้อื่นให้เสียหาย เช่น เผาบ้านเรือน เผาโรงเรียน เป็นต้น

(๒) หยิบฉวย ถูวิสาสะเกินขอบเขต เช่น ลูกหลานเอาของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย
โดยไม่ได้รับอนุญาต อย่างนี้ ศีลไม่ขาด แต่ทำให้ต่างพร้อย ☐

อทินนาทานจะมีโทษมากหรือมีโทษน้อยนั้น อาศัยเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

(๑) กำหนดด้วยวัตถุ คือ ของมีค่ามาก มีโทษมาก มีค่าน้อย มีโทษน้อย

(๒) กำหนดด้วยเจตนา คือ ความตั้งใจที่เจ็ด้วยกิเลสมาก มีโทษมาก ที่เจ็ด้วย
กิเลสน้อย มีโทษน้อย

(๓) กำหนดด้วยประโยชน์ คือ ความพยายามที่จะได้ของนั้นมา ถ้าพยายามมากมีโทษ
มาก พยายามน้อยมีโทษน้อย

๓) สิกขาบทที่ ๓ กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี ได้แก่ การงดเว้นจากการประพฤติดิฉิตในกาม
ทั้งหลาย (การมีเพศสัมพันธ์)

เพื่อให้มนุษย์สร้างความสามัคคีไม่แตกแยกกัน ไม่ส่ำสอนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ส่วน
องค์ประกอบของกาเมสุมิฉฉาจารานี้มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

(๑) วัตถุอันไม่ควรถึง ได้แก่ หญิงหรือชายนั้นเป็นผู้ต้องห้าม มิให้ล่วงละเมิด

(๒) จิตคิดจะเสพในวัตถุ (หญิงหรือชายนั้น) ที่ไม่ควรถึงนั้น

(๓) ความพยายามในอันเสพ คือ การพยายามประกอบกามกิจกับหญิงหรือชายนั้น ☐

(๔) ยังมรรคให้ถึงมรรคหยุดอยู่ได้แก่ อวัยวะเพศล่วงล้ำเข้าไปอวัยวะเพศตรงข้าม ☐

เมื่อประกอบพร้อมด้วยองค์ครบทั้ง ๔ นี้ ศีลขาด ถ้าไม่ครบองค์ไม่ขาด ใช้ให้คนอื่นทำ กับคนอื่นศีลไม่ขาด แม้ว่าหญิงที่อยู่ในข่ายต้องห้ามสำหรับผู้ชาย ตามนัยแห่งมังคลัตถปิณีจะมีอยู่ถึง ๒๐ จำพวกหรือ ๒๐ ประเภทก็ตาม แต่สรุปตามนัยแห่งพระพุทธพจน์ได้ว่าหญิง ๑๑ จำพวกที่ชายไม่ควรล่วงเกิน ได้แก่

- (๑) มาตารักขิตา หญิงที่มารดารักษา
- (๒) ปิตุรักขิตา หญิงที่บิดารักษา
- (๓) มาตাপิตุรักขิตา หญิงที่มารดาบิดารักษา
- (๔) ภาตุรักขิตา หญิงที่พี่น้องชายรักษา
- (๕) ภคินีรักขิตา หญิงที่พี่น้องหญิงรักษา
- (๖) ญาติรักขิตา หญิงที่เหล่าญาติรักษา
- (๗) โคตตรักขิตา หญิงที่โคตรรักษา
- (๘) ธัมมรักขิตา หญิงที่ธรรมรักษา
- (๙) สสามิกา หญิงที่มีสามี
- (๑๐) สปริทัณฑา หญิงที่อาชญาครอบ มีอิสสรณหวงห้ามไว้

(๑๑) มาลาคุลปrikขิตตา หญิงที่เขาคล่องพวงมาลัยไว้แล้ว (ชายได้หมั้นไว้แล้ว) □□
 ส่วนหญิงและชายที่ถือว่าเป็นคนต้องห้ามในเรื่องนี้ แบ่งออกเป็น ๒ จำพวก ดังนี้
 ๑) หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชาย มี ๓ จำพวก ได้แก่

- (๑) หญิงมีสามี โดยที่สุแต่ภรรยาเข้าชั่วคืนก็ถือว่าเป็นเจ้าของ
 - (๒) หญิงมีผู้พิทักษ์รักษา เช่น บิดามารดา หรือญาติ เป็นต้น รักษา
 - (๓) หญิงที่จารีตห้าม เช่น แม่ ย่า ทวด ลูก หลาน แม่ชี
- หญิงทั้ง ๓ จำพวกนี้ เมื่อชายประพฤติล่วงเกินจะโดยยินยอมหรือไม่ยินยอมก็ตาม

ศีลย่อมขาดโดยสิ้นเชิง ดังพระพุทธพจน์ว่า

บุคคลไม่สันโดษด้วยภริยาของตน มักเที่ยวช้องโสเภณี หรือประพฤติล่วงเกินภริยาของ
 คนอื่น ความเสื่อมย่อมเกิดมีแก่เขาอย่างแน่นอน □□

๒) ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ จำพวก ได้แก่

- (๑) ชายอื่นทุกคน นอกจากสามีของตน สำหรับหญิงมีสามี

(๒) ชายที่จารีตห้าม เช่น พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และนักพรต
 นักบวชในลัทธิอื่นๆ □□

□□ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๓/๓๖๔-๓๖๕.

□□ ช.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๐๔/๒๖๘-๒๖๙.

ชาย ๒ จำพวกนี้ เป็นวัตถุแห่งกาเมสุมิจณาจารของหญิง คือ ผิดศีล เว้นไว้แต่ถูกข่มขืน
ไม่เต็มใจ ส่วนการเคล้าคลึงหรือพุดเกี้ยว แม้ศีลจะไม่ขาด ย่อมทำให้ต่างพร้อยได้ ดังนั้น ในการ
พิจารณาโทษว่ามีโทษมากหรือน้อยมีกฎเกณฑ์การพิจารณาล้ำกับหลักจริยธรรมของ
พระพุทธศาสนาเถรวาทข้ออื่นๆ ดังนี้

(๑) กำหนดด้วยบุคคล คือ ผู้มีคุณมาก บาปมาก เช่น ประพฤติต่อนักบวช บาปมาก
คนธรรมดาบาปน้อย แม่ ย่า ยาย และทวดบาปมาก คนอื่นบาปน้อย

(๒) กำหนดเจตนา คือ มีเจตนาประกอบด้วยราคะแรงกล้า มีโทษมาก หากราคะ
ไม่แรงกล้า มีโทษน้อย

(๒) กำหนดด้วยประโยค คือ ความพยายามประกอบกามกิจ ถ้าข่มขืนไม่ยินยอม
มีโทษมาก ยินยอมมีโทษน้อย □□

สรุปว่า ความลุ่มหลงแก่ราคะ กิเลสตัณหาอย่างใดอย่างหนึ่ง อันมิได้เป็นไปตามธรรมดา
ปกติวิสัยในทางที่ชอบ เป็นอันห้ามด้วยสิกขาบทนี้ทุกประการ

๒.๑.๔ ความสำคัญของกายสุจริต

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑ ท่านอธิบายไว้ถึงความสำคัญของกาย
สุจริต เป็นว่าเป็นสิ่งที่มวลมนุษย์ควรได้ตระหนัก ว่า “กุศลกรรม มีกายสุจริต ชื่อ วินิทยะ ควรได้
เพราะอรรถตรงกันข้าม (คือควรบำเพ็ญ) ธรรมชาติโดยย่อไม่ได้ซึ่งวินิทยานั้น เหตุนี้ธรรมชาตินั้นจึงชื่อ
อวิชชา (ไม่ได้สิ่งที่ควรได้)” □□ ความสำคัญของกายสุจริตสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ทาง ได้แก่

๑) ความสำคัญของกายสุจริตทางโลก บทบาทของหลักกายสุจริตอันเป็นหลัก
จริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อสังคมไทย พอสรุปลงเป็นประเด็นๆ ที่สำคัญได้ ดังนี้

(๑) หลักกายสุจริตอันเป็นหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้
ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทย

(๒) ให้ประสบการณ์ชีวิตโดยตรงและโดยอ้อม เช่น สอนเรื่องความดีหรือ
บุญ บาปหรือความชั่ว ความสัมพันธ์ที่ผู้คนในสังคมพึงปฏิบัติต่อกัน

(๓) เป็นเครื่องมือควบคุมและรักษาแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีและ
วัฒนธรรมของไทย ช่วยปลูกฝังจริยธรรมและแบบแผนทางสังคมให้กับผู้คนในสังคม หลักจริยธรรมจึง
ทำหน้าที่นี้โดยการสะท้อนค่านิยมของสังคมและสร้างความกดดันทางสังคมให้กับผู้ที่ประพฤติออก

□□ มหามกุฏราชวิทยาลัย, เบญจศีลและเบญจธรรม, หน้า ๒๕-๒๗.

□□ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๒, หน้า ๑๐๑.

□□ มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหา-
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔๕.

นอกกลุ่มนอกทาง เช่น การฆ่าสัตว์ การเบียดเบียนสิ่งมีชีวิต สิ่งเหล่านี้เองที่หลักจริยธรรมได้แสดงตัวอย่างไว้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดี ผิดจารีตประเพณี เป็นต้น คนที่จะฝ่าฝืนต้องคิดก่อนทำ หลักจริยธรรมด้านบาป บุญ คุณ โทษจึงเป็นเครื่องเตือนใจของผู้คนในสังคมให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ

ความสำคัญของหลักกายสุจริตและหลักจริยธรรม ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อการดำรงชีวิตสรุปได้ ดังนี้

๑) มีความสำคัญเพราะจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างศรัทธาและสั่งสอนให้คนในสังคมเกิดความเข้าใจในสาระของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๒) มีความสำคัญต่อสังคมชนบท ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ โดยคนไทยมีวิถีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีเครื่องมือใช้สอยน้อย ชีวิตจึงต้องอยู่กับธรรมชาติ การทำมาหากินจึงไม่ผิดเคืองนัก อาชีพหลัก คือ การเพาะปลูก จึงมีเวลามานั่งคอยผลผลิตจากธรรมชาติ มีความผูกพันกับธรรมชาติ เป็นสังคมที่มีลักษณะยอมตามที่จะรักษามากกว่าคิดจะเอาชนะหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ ทั้งนี้ ก็ล้วนเกิดจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

๓) มีความสำคัญในฐานะที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธ มีพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การที่คนไทยมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่ส่วนมากมีแต่ศรัทธาไม่มีปัญญา จึงเป็นเหตุให้คนไทยมีความเชื่อในพิธีกรรมต่างๆ มากกว่าแก่นธรรมที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาจริงๆ จนเชื่อเรื่องเกี่ยวกับพุทธคุณมากกว่าธรรมคุณ และเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ และเชื่อในกฎแห่งกรรม แต่เพ่งเล็งไปถึงกรรมเก่าเสียมากกว่า โดยเชื่อว่า ความสุขและความทุกข์ที่ประสบในปัจจุบันนั้นล้วนเป็นเพราะผลกรรมที่ตนได้ทำไว้ในชาติปางก่อน ตนไม่สามารถที่จะบงการหรือเปลี่ยนแปลงกรรมได้ มากกว่าจะมีความเชื่อและความเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทเน้นการกระทำในชาติปัจจุบันมากกว่ากรรมเก่า □□

พระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญต่อหลักเกณฑ์การตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อโดยเนื้อความตอนหนึ่งว่า

“พระตถาคตในโลกนี้ มีทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่องเลยจักขุของสามัญมนุษย์ ทรงเห็นเหล่าสัตว์ผู้กำลังจุติและเกิด เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ไปสุคติ ไปทุคติ ทรงทราบเหล่าสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์ทั้งหลายผู้เจริญเหล่านี้หนอ ประกอบกายทุจริต ประกอบวจีทุจริต ประกอบมโนทุจริต ตีเตียนพระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นมิจฉาทิฐิ ถือเอามิจฉาทิฐิกรรมเบื้องหน้าแต่ความตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก หรือสัตว์ผู้เจริญเหล่านี้ ประกอบกายสุจริต ประกอบวจีสุจริต ประกอบมโนสุจริต ไม่ตีเตียน

พระอริยเจ้าทั้งหลาย เป็นสัมมาทิฐิ ถือเอาสัมมาทิฐิกรรม สัตว์เหล่านั้น เป็องหน้าแต่ความตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” □ⁱ

จากเนื้อความข้างต้น ให้ความสำคัญของกายสุจริตทางธรรม คือ ให้ความสำคัญของหลักธรรมคำสอนหรือประมวลคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาททั้งหมดมีเพียง ๓ ประการ ได้แก่

๑) เว้นจากทุจริต คือ ประพฤติชั่วด้วย กาย วาจา ใจ

๒) ประกอบสุจริต คือ ประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ

๓) ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง

คำว่า ทุจริต แปลว่า ประพฤติชั่ว หมายความว่าทำบาป คือ ทำความทุกข์ ทำความชั่ว หรือทำอกุศล คือ ทำความไม่ดี พระพุทธเจ้าได้โอวาท คือ ทรงตักเตือนสั่งให้เว้นจากทุจริต หมายความว่า ให้เว้นจากความประพฤติชั่ว ให้เว้นจากการทำบาป ให้เว้นจากการทำความไม่ดี สุจริต แปลว่า ประพฤติชอบหรือประพฤติดี หมายความว่าทำบุญ คือ ทำความสุขหรือทำกุศล คือ ทำความดี พระพุทธเจ้าได้โอวาท คือ ทรงตักเตือน สอนให้ประกอบสุจริต หมายความว่า ให้ประพฤติดี ให้ประกอบการบุญกุศล คือให้ทำความดีนั่นเอง คำว่า ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น นั้น หมายความว่า “ตามธรรมดาใจ หรือจิตของคนเรานี้มักเศร้าหมองขุ่นมัวด้วยเครื่องเศร้าหมองต่างๆ เช่น ความโลภ แม้ตั้งใจทำความดี แต่มีความโลภเข้าเจือปนด้วย เมื่อทำความดีไม่ได้ตามปรารถนา ก็เกิดความโกรธ ความไม่พอใจในตนเองบ้าง ในผู้อื่นบ้าง การที่มีความโลภ ความโกรธ เข้าเจือปนในขณะที่ทำความดีดังนี้ เพราะมีความหลงมกมายเข้าเจือปนอยู่ในจิตใจเป็นเชื้อเรื้อรังมาก่อนแล้ว เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงโอวาท คือ ตักเตือนสอนให้ทำจิตใจให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง” □ⁱ

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อกายสุจริต โดยให้เหตุผลว่ามีอานิสงส์ในการปฏิบัติเกี่ยวกับกายสุจริตว่ามีผลหรืออานิสงส์ของการปฏิบัติตาม โดยมีศีล ๕ หรือเบญจศีล ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งข้อคิดในพระพุทธศาสนาและนักวิชาการว่า ศีลเป็นเครื่องมือยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ถ้ามนุษย์มีเบญจศีลแล้วจะทำให้มนุษย์มีบุคลิกภาพตามอานิสงส์ของศีล ๕ ประการ ดังนี้

๑) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

□ⁱ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๖/๘๔๗/๔๑๘.

□ⁱⁱ มหามกุฏราชวิทยาลัย, อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑-๓๒.

๒) กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมพุ่งขจรไปไกล นี่เป็น
อานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๓) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชัตติย ะบริษัทก็ตาม
พราหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณ ะบริษัทก็ตาม ย่อมแก้แล้วกล้าไม่เก้อเขินเข้าไป นี่เป็น
อานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔
แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๕) บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
นี่เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล ☐

อานิสงส์ของบุคคลผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์ ย่อมแก้แล้วกล้า
ไม่เก้อเขิน ย่อมไม่หลงลืมสติตาย หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง ย่อมตกรรณเหมือนถูกนำตัวไปวางไว้
ธรรม ๕ อย่าง คือ

- ๑ . เป็นผู้มักฆ่าสัตว์
- ๒ . เป็นผู้มักลักทรัพย์
- ๓ . เป็นผู้มักประพฤติดีในกาม
- ๔ . เป็นผู้มักพูดปด
- ๕ . เป็นผู้มักตั้งอยู่ในความประมาท ด้วยการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย” ☐

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ อย่าง ย่อมขึ้นสวรรค์ เหมือนถูกนำตัวไปวางไว้
ธรรม ๕ อย่าง คือ

- ๑ . เป็นผู้ไม่ฆ่าสัตว์
- ๒ . เป็นผู้ไม่ลักทรัพย์
- ๓ . เป็นผู้ไม่ประพฤติดีในกาม
- ๔ . เป็นผู้ไม่พูดปด
- ๕ . เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท ด้วยการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย” ☐

สรุปว่า หลักคำสอนเรื่องกายสุจริตของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นว่ามีความสำคัญและ
จำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ในปัจจุบัน เพราะเป็นหลักปฏิบัติที่ตรงจุดในการแก้ไขปัญหาของชีวิต

☐ ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๕.

☐ อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๑๙๑.

☐ อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๑๙๑.

ในด้านต่างๆ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง การเมืองปกครอง หลักคำสอนสำหรับบุคคล พึงปฏิบัติต่อกันตามฐานะหน้าที่ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ทางด้านกาย (ทาน, ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญาได้ อันแสดงถึงลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนเกี่ยวกับหลักการ (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) และผลสำเร็จของชีวิต (ปฏิเวธ) ฉะนั้น ถ้าสถาบันต่างๆ ทางสังคมอันมีสถาบัน ครอบครัว สถาบันทางการเมืองการปกครองและสถาบันการศึกษา เป็นต้น ต้องการเห็นสังคมแห่งสันติสุขที่แท้จริงแล้ว สถาบันที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นควรยึดหลักจริยธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาเป็นแนวทางในแก้ไข ปรับปรุงทัศนคติ พฤติกรรมของพลเมืองในประเทศชาติด้วยการส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติชอบตามแนวทางสุจริต ๓ ประการรวมทั้งความซื่อสัตย์สุจริตในเรื่องอื่นๆ ตามลำดับ

๒.๒ หลักการพัฒนากายสุจริต

หลักการพัฒนากายสุจริต คือ หลักแห่งการประพฤติปฏิบัติทางจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั่นเอง เมื่อประมวลเข้าด้วยกันแล้วจะพบว่าปรากฏอยู่ในรูปแบบ ขององค์ธรรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขาและบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ซึ่งถือเป็นการประพฤติปฏิบัติครบทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย วาจา และจิตใจ รวมทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในโลกให้มีความสอดคล้องกลมกลืนเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งหลาย ดังนี้

๑) สำหรับบรรพชิต ปฏิบัติในหลักไตรสิกขา ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ศีลสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติขั้นศีล

(๒) จิตตสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติขั้นสมาธิ

(๓) ปัญญาสิกขา ได้แก่ การปฏิบัติขั้นปัญญา □□

๒) สำหรับคฤหัสถ์ ปฏิบัติในหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ทานมัย ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมด้วยการบริจาคทาน

(๒) สีลมัย ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรมด้วยการรักษาศีล

(๓) ภาวนามัย ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักจริยธรรม ด้วยการเจริญปัญญา □□

หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการนี้ คือ หลักไตรสิกขา เพราะท่านรวมลงในศีล เช่น ศีล ๕ ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปัญจเวรวิริติ – การงดเว้นการก่อเวร ๕ ประการ ” พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เป็นมหากทาน หรือ อภัยทาน ส่วนภาวนาก็คือ สมาธิ และปัญญานั้นเอง เนื่องจากฆราวาสยังมีทรัพย์สินสมบัติอยู่ พระพุทธเจ้าจึงสอนให้ฆราวาสประพฤติธรรมด้วยการให้ทานก่อน แล้วค่อยขึ้นสู่”

□□ อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๕๒๑/๒๑๘.

□□ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๗๐.

“ศีล สมาธิ และปัญญาตามลำดับ”^{□□} หลักการพัฒนากายสุจริต ก็คือ วิธีการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (บุญกิริยาวัตถุ ๓) จึงประมวลได้ ดังนี้

๑) หลักปฏิบัติทานมัย (หลักการพัฒนากายสุจริตด้วยทาน)

ทาน ได้แก่ การเสียสละสิ่งของเพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ เพื่อกำจัดความตระหนี่ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นและเพื่อสาธารณประโยชน์ของสังคมส่วนรวม ทาน จัดเป็นบุญและเป็นการพัฒนาจิต เพราะเป็นการขจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว^{□□} โดยประเภทแห่งทานหรือการบริจาคทานสำหรับมวลมนุษย์นี้มีอยู่ ๒ ประเภท^{□□} ได้แก่

(๑) อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของมีปัจจัย ๔ เช่น ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม ของอุปโภค ที่นอน ที่พักและเครื่องประทีป เป็นต้น

(๒) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรม ให้วิทยาทานความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตและวิชาการต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม การให้ธรรมทานนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ธมมทานํ สพพทานํ ชินาติ การให้ธรรมทาน ชนะการให้ทั้งปวง”^{□□}

อย่างไรก็ตาม คำว่า ทานนี้ ท่านยังได้อธิบายออกไปอีกว่ามี ๓ อย่าง ได้แก่

(๑) อำนาจจากเจตนา ได้แก่ มีศรัทธา มีการสละความตระหนี่

(๒) ด้วยอำนาจวิริยิ ได้แก่ การให้อภัย กล่าวคือ การรักษาศีล ๕ การงดเว้นจากบาป

(๓) อำนาจแห่งไทยธรรม ได้แก่ วัตถุที่ควรให้ มีข้าวและน้ำ เป็นต้น^{□□}

อำนาจทั้ง ๓ ประการนี้ สรุปลงได้ว่าต้องประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) เพราะมีศรัทธาพร้อมหน้า (สทถาย สมมุขีภาวา) ได้แก่ ผู้ถวายเป็นคนมีศรัทธา มีศีลธรรมประจักษ์ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สทถายปิ สา ธู ทานํ ทานที่ให้อยู่ด้วยศรัทธายังประโยชน์ให้สำเร็จ”^{□□}

(๒) เพราะมีไทยธรรมพร้อมหน้า (เทยยธมฺมสฺส สมมุขีภาวา) ได้แก่ วัตถุสิ่งของที่เหมาะสม มีความบริสุทธิ์ ได้มาโดยสุจริต เป็นของดีมีประโยชน์ และมีความเหมาะสมกับผู้รับ

^{□□} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตวนโณ) อนุพุทธพิภพที่ปณี ภาค ๒ การพรรณนาคุณคุณธรรมมหานคร : บริษัทเซเว่นพรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด ๒๕๔๕ หน้า ๙๐

^{□□} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตวนโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{□□} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๘๖/๘๕.

^{□□} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๔/๔๓.

^{□□} มหามกุฏราชวิทยาลัย, มงคลัตถกที่ปณีแปล เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑-๓.

^{□□} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๙๘/๒๙.

(๓) เพราะมีทักษิณียบุคคลพร้อมหน้า (ทักษิณียานํ สมมุชีภาวา) ได้แก่ ผู้รับนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ มีศีลธรรม ผู้รับ เรียกว่า ปฏิภาทก เป็นผู้ที่มีศีล มีคุณธรรมทั้งนี้ไม่จำกัดว่าปฏิภาทกนั้นจะต้องเป็นพระสงฆ์เสมอไป อาจเป็นสามเณร แม่ชี หรือคฤหัสถ์ผู้มีศีลธรรมก็ได้ ☐

ส่วนวิธีการให้ทานนั้นมีอยู่ ๒ วิธี ได้แก่

(๑) ปาฏิบุคลิกทาน ให้โดยเจาะจง เช่น ถวายสิ่งของแก่พระภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่ง ให้แก่คนตักทุกขได้ยากคนใดคนหนึ่ง และให้แต่ผู้มีพระคุณแก่ตนคนใดคนหนึ่ง เป็นต้น

(๒) สังฆทาน ให้โดยไม่เจาะจง เช่น ถวายปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์ บริจาคอุปกรณ์การศึกษาแก่สถานศึกษา เป็นต้น ☐

การปฏิบัติขั้นทานเพื่อให้เกิดผลมากนั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๖ ประการ โดยแบ่งเป็นฝ่ายทายกผู้ให้ ๓ องค์ประกอบและฝ่ายปฏิภาทกผู้รับ ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑) ฝ่ายทายก คือ ผู้กระทำการบริจาคทานต้องครบองค์ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ก่อนให้ทานใจอยู่สุภาพปกติ

(๒) กำลังให้ทานจิตใจเกิดความเลื่อมใส

(๓) ครั้นให้ทานแล้วจิตใจก็เบิกบานสดชื่น

๒) ฝ่ายปฏิภาทก คือ ผู้รับทานของทายกนั้นต้องครบองค์ ๓ ประการ ได้แก่

(๑) ไม่มีราคะหรือปฏิบัติบรรเทาราคะ

(๒) ไม่มีโทสะหรือปฏิบัติบรรเทาโทสะ

(๓) ไม่มีโมหะ หรือปฏิบัติบรรเทาโมหะ ☐

พระพุทธศาสนาเถรวาท ยังกล่าวถึงการให้ทานในรูปแบบของสัตว์บุรุษ กล่าวคือ ผู้มีความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องให้ทาน ซึ่งเรียกว่าสัปปริสทาน ๕ อย่าง ได้แก่

(๑) ให้ทานด้วยศรัทธา

(๒) ให้ทานโดยเคารพ

(๓) ให้ทานตามกาลอันสมควร

(๔) มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานโดยไม่หวังผลตอบแทน

(๕) ให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น ☐

ลักษณะของการให้ทานนี้ บุคคลพึงพิจารณาให้ดีกว่าตนเองมีกำลังในการให้แค่ไหน จะเกิดความเดือดร้อนแก่ตนและครอบครัวได้หรือไม่ ด้วยว่าพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญผู้รู้จักประมาณ

☐ จุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๗๔๕/๓๘๑.

☐ อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๓๐/๓๕๑-๓๕๒.

☐ จุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๑๐๖/๑๕๖.

☐ อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๑๕๕-๑๕๖.

รู้จักตนเองว่าอยู่ในฐานะเช่นใดก็ถวายทานเช่นนั้น ส่วนผู้ที่ให้ทานแล้วทำให้ชีวิตตนและครอบครัวเดือดร้อนนั้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี และผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ นรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดี และให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้นจะบังเกิด ณ ที่ใดๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ” □□

การปฏิบัติตามหลักทานมัยนี้ แม้ว่าจะเป็น การปฏิบัติตามหลักจริยธรรม แต่เป็นเพียง การปฏิบัติในขั้นพื้นฐานเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอ ดังนั้น วิธีการที่ยิ่งกว่าทาน จึงต้องปฏิบัติตนในขั้นที่สูงขึ้นไป คือ การรักษาศีล และศีลก็มีอยู่หลายระดับด้วยกัน

๒) หลักศีลมัย/ศีลสิกขา (ทั้งศีลในหลักไตรสิกขาและบุญกิริยาวัตถุ ๓)

ศีล หมายถึง การตั้งใจตนเว้นจากความชั่ว คือ การฝึกบังคับตัวเองไม่ให้ทำความชั่ว รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยตามควรแก่ภาวะ คือ ความเป็นของตนๆ เช่น ผู้เป็นคฤหัสถ์ก็งดเว้นด้วยการรักษาศีล ๕ และธรรม ๕ ถ้าเป็นนักบวชเพศบรรพชิตก็งดเว้นจากโทษที่ทรงบัญญัติห้ามไว้ แต่ต้องปฏิบัติตามข้อที่ทรงอนุญาตด้วยจะถือว่าเป็นผู้มีศีลครบทั้ง ๔ ประเภท ได้แก่

(๑) ปาฏิโมกขสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมในพระปาติโมกข์ ด้วยการเว้นจากข้อห้ามที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม และทำตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต มีอยู่ ๒๒๗ ข้อ

(๒) อินทริยสังวรศีล ได้แก่ การสำรวมระมัดระวังตนเองในการแสดงพฤติกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ล่วงละเมิดต่อตนเองและผู้อื่น

(๓) อาชีวปาริสุทธิศีล ได้แก่ การเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ เว้นการแสวงหา ด้วยวิธีที่ผิด พระบัญญัติ เช่น ดุลายมือ ดุดวง บอกรวย เป็นต้น

(๔) ปัจจยสันนิสิตศีล ได้แก่ การพิจารณาเสียก่อนในการใช้สอยเสพปัจจัย ๔ มี บิณฑบาต (อาหาร) เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น □□

ศีลทั้ง ๔ ประเภทนี้ เหล่าคฤหัสถ์ชาวบ้านสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ด้วย เช่น รู้จักควบคุมตนไม่ให้เกิดความอยากเกินขอบเขต รู้จักประกอบสัมมาชีพและรู้จักใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ดังนั้น การปฏิบัติด้วยการรักษาศีลนี้ เรียกอีกอย่างว่า วิริติ คือ การงดเว้นหรือละเว้น เมื่อบุคคลได้ตั้งใจที่จะรักษาศีลแล้ว จัดเป็นผู้มีกาย วาจาเป็นปกติสะอาด กิริยาที่ละเว่นั้น มีอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

□□ อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๕๖.

□□ มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, วิสุทธิธรรมรคแปล ภาค ๑ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓-๓๔.

(๑) สัมปตตวิริติ เว้นสิ่งของที่ประจวบเฉพาะหน้า คือ ไม่ได้ตั้งเจตนาไว้ก่อน ไม่ได้สมาทานสิกขาบทไว้เลย แต่เมื่อประสบเหตุที่จะทำชั่ว นึกคิดพิจารณาขึ้นได้ขณะนั้นว่า ตนมีชาติตระกูล วัย หรือคุณวุฒิเช่นนี้ ไม่สมควรกระทำความกรรมเช่นนี้ แล้วงดเว้นเสียได้ ไม่ทำผิดศีล

(๒) สมาทานวิริติ เว้นด้วยการสมาทาน คือ ตนได้ตั้งเจตนาไว้ก่อน โดยได้รับศีล คือ สมาทานสิกขาบทไว้แล้ว กังวลเว้นตามที่ได้สมาทานนั้น

(๓) สมุจเฉทวิริติ หรือ เสตุมตวิริติ เว้นด้วยตัดขาด หรือชักสะพานตัดรอนเสียทีเดียว เว้นได้เด็ดขาด คือ การงดเว้นความชั่วของพระอริยะทั้งหลาย นั่นเอง ^{□□}

เมื่อได้ให้ทานและมีการรักษาศีลแล้ว มนุษย์ก็จะสามารถที่จะคิด จะพูด จะทำอะไรก็เป็นบุญกุศล ความทุกข์ก็จะเบาบาง ปัญหาต่างๆ ทั้งของตนและสังคมก็จะลดลงได้ตามลำดับ แต่วิธีการปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท ยังมีวิธีการขั้นสูงขึ้นไปยิ่งกว่าทานและศีล กล่าวคือ การประพฤติปฏิบัติอบรมจิตและปัญญาอันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อกำจัดความทุกข์ของชีวิตโดยตรง

๓) หลักภาวนามัย/จิตตสิกขาและปัญญาสิกขา (หลักไตรสิกขาและบุญกิริยาวัตถุ ๓)

ภาวนา ได้แก่ การอบรมจิตใจให้เกิดความสงบและมีปัญญาสามารถเข้าใจถึงความจริงของสรรพสิ่งได้ โดยมีความพันทุกข์สิ้นกิเลสแห่งสังสารวัฏเป็นจุดหมาย ดังนั้น การเจริญภาวนาหรือปัญญา ก็คือ การอบรมหรือบำเพ็ญกรรมฐาน ๒ ประการ [□] ได้แก่

๑) สมถกรรมฐานหรือสมถภาวนา (จิตตสิกขา) ได้แก่ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจให้เกิดความสงบ คือ การฝึกสมาธิ บางทีเรียกว่า “จิตตภาวนา” หรือ “สมถกรรมฐาน” จนสามารถเกิดสมาธิ ๓ ระดับ ได้แก่

(๑) ขณิกสมาธิ คือ สมาธิชั่วขณะ ขณิกะ แปลว่าเล็กน้อย หรือชั่วขณะ หรือเรียกได้อีกว่า “มุลสมาธิ” [□]

(๒) อุปจารสมาธิ คือ สมาธิที่เฉียดฉาน หรือสมาธิจวนจะแน่นอน เป็นสมาธิชั้นกลาง สมาธิขั้นนี้สามารถระงับนิวรณ์ได้ ก่อนที่จะเข้าสู่ภาวะแห่งฉาน

(๓) อัปปนาสมาธิ คือ สมาธิแน่วแน่หรือสมาธิที่แนบสนิท อัปปนาสมาธิ แปลว่าสมาธิขั้นสูง สามารถทำให้เกิดฉานขั้นสูงได้เช่น รูปฉาน อรูปฉาน คือ ฉานขั้นสูงสุดของสมาธิ ^{□□} แต่จุดหมายที่แท้จริง ก็เพื่อเป็นบาทหรือฐานในการเจริญปัญญาหรือวิปัสสนากรรมฐาน

^{□□} มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, มงคลัตถทีปนีแปล เล่ม ๓, หน้า ๑๗๐-๑๗๑.

[□] อก.ทก. (ไทย) ๒๐/๒๗๕/๕๗.

[□] อก.อญจก. (ไทย) ๒๓/๑๖๐/๒๓๘-๒๓๙.

^{□□} อภิ.สง.อ. (บาลี) ๔๖/๒๕๕.

สรุปว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาชีวิตตนเองได้ เป็นธรรมชาติด้านเด่นของมนุษย์เมื่อเปรียบเทียบกับสัตว์เดรัจฉานแล้ว มนุษย์เสียเปรียบในเรื่องสัญชาตญาณการเอาตัวรอด ในเรื่องการกินอยู่หลับนอนและการเคลื่อนไหว สัตว์เดรัจฉานไม่ได้ฝึก หรือแทบไม่ต้องฝึกก็อยู่รอดได้ ส่วนมนุษย์ต้องฝึกหัดเรียนรู้ทุกอย่างจึงจะเป็นอยู่ได้ แต่ข้อเสียเปรียบของมนุษย์ก็กลับกลายเป็นคุณลักษณะพิเศษของมนุษย์ ซึ่งสัตว์เดรัจฉานไม่มี หรือไม่สามรถเป็นได้ กล่าวคือ มนุษย์มีศักยภาพสูงสามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนได้จนถึงขั้นอริยบุคคล ผู้ประเสริฐ ดังพระบาลีที่ว่า “ทณโต เสฏโฐ มนุสฺสเสสุ ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ฝึกแล้ว ประเสริฐที่สุด”^{□□} และ “วิชชาจรณสมปนฺโน โส เสฏโฐ เทวमानุเส ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรรยา เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ในหมู่มนุษย์และเทวดา”^{□□}

๒.๓ สรุป

การปฏิบัติตนตามหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ เป็นการปฏิบัติ ตามหลักทางสายกลาง ไม่เอนเอียงไปในทางที่ผิดทั้ง ๒ ทาง โดยเว้นทางที่สุดโต่ง ในลักษณะกามสุขัลลิกานุโยค อันจะทำให้ตนหลงติดอยู่ในความสุขมากเกินไป และการเว้นทางที่สุดโต่ง อีกสายหนึ่ง คืออัตตกิลมณานุโยค วิธีการปฏิบัติตนด้วยวิธีทรมานตน ซึ่งมีลักษณะการใช้ชีวิตอยู่อย่างลำบาก มีทรัพย์สิ้นเงินทอง แต่ไม่รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ ในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องหลักของความสุข ที่ถือว่า เป็นประโยชน์เบื้องต้นและเบื้องปลายที่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนแห่งหลักธรรมทางหลักจริยธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาทควรจะได้รับทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการพัฒนาตนอย่างสมบูรณ์แล้ว จะทำให้สังคัมภุระระดับขั้นมีความสุข

□□ พ.บ. (ไทย) ๒๕/๓๓/๕๗.

□□ ที.ส. (ไทย) ๙/๑๖๑/๑๒๘.